

Csorba László

Magyar Tanszék (Hungarian Chair) az Indiana Egyetemen

1. Vázlatos története

Az Indiana Egyetem (USA, Indiana) központi campusán, Bloomingtonban, a Közép-Eurázsiai Tanulmányok Intézete (korábban Ural-Altáji Tanulmányok Intézete) keretében napjainkban működő Magyar Tanszék történetének kezdetei a második világháború idejére nyúlnak vissza. Kelet-Európa geopolitikai helyzetének a háborús események során bekövetkező, a korábbihoz képest gyökeres megváltozása vezetett ahhoz a felismeréshez, hogy az Egyesült Államokban szükség van olyan intézményekre, amelyekben ennek a térségnek a nyelveit tanítják. Azon tíz központ közül, ahol intenzív nyelvtanfolyamokat tartottak ezekben az években, csupán a Középnnyugat egyik legjelentősebb művelődési centrumában, az 1820-ban alapított Indiana Egyetemen fejlődött olyan jelentőssé a magyar nyelvi oktatás (részeként az 1943-ban indult *Specialized Training Program for Central Eurasian languages* programnak), hogy fenn tudott maradni a háborút követő korszakban is. A maga végleges helyét a fokozatosan kialakuló, 1956-ban önálló egységgé szervezett ural-altáji programban találta meg a magyar képzés, kezdetben *Thomas A. Sebeok*, majd az egykor a budapesti Eötvös Kollégiumban végzett észt születésű professzor, *Alo Raun* irányításával (ma mindketten, nyugdíjasként, az egyetem *emeritus* professzorai). Utóbbtól vette át ezt a munkát 1962-ben *Denis Sinor* professzor – ma szintén emeritus –, aki belső-ázsiai tanulmányokkal és összehasonlító ural-altáji nyelvészettel foglalkozott, de már korábbi munkahelyein, Párizsban és az angliai Cambridge-ben is kereste annak a módját, miként lehetne a nyugati egyetemeken szórványosan előforduló magyar nyelvoktatást a történelem és az irodalom irányában továbbfejleszteni.

Amikor Sinor professzor Amerikába érkezett, az általános helyzet az volt, hogy az egyetemek történelmi és irodalmi tanszékein ugyan számos magyar származású oktató dolgozott, de a kialakult tantárgyi struktúra miatt a magyar témákat csak járulékosan, a „normál” órák melletti speciális anyagként taníthatták. Nos, Bloomingtonban nemcsak eleve mások voltak a körülmények, de ezek is alapjában megváltoztak, amikor Sinor professzor 1963-ban az intézetté átszervezett ural-altáji program vezetője lett. A

tanszéken az uráli nyelvcsaládhoz tartozó más nyelveket, így finnt és észtet, illetve altáji nyelveket, például törököt, tibetit és üzbéget is tanítottak. Ezek körében tette Sinor professzor a szakosító képzés szerves részévé – a nyelv és irodalom mellett – a magyar történelem és kultúra oktatását. Így azután, amikor a kurzus intézeti (department) rangot nyert (vagyis immár jogában állt különféle fokozatú diplomákat is kibocsátani), a magyar olyan nagy nyelvekkel és kultúrákkal került azonos oktatási szintre, mint a német, a spanyol vagy a francia.

A magyar program tehát nyelvi okokból lett az Ural-Altáji Tanulmányok Intézete (Department of Uralic and Altaic Studies) egyik legfontosabb szakja. Gyors fejlődéséhez hozzájárult az a szerencsés körülmény is, hogy mivel ez az egyetlen ural-altáji intézet az Egyesült Államokban, az amerikai hatóságok nemzetközi szempontból különösen fontosnak tartották és tartják ezt az intézményt. Mihelyt a Kádár-rendszerrel – az ötvenhatos elitélteknek adott általános amnesztia, illetve az ún. magyar kérdésnek az ENSZ napirendjéről való levétele után – normalizálódtak a kapcsolatok, lehetővé vált, hogy nyelvi lektorok érkezzenek Magyarországról, általában 1-3 éves időtartamra. Két évvel később, 1966-ban lett az intézet tanára a Columbia Egyetemen végzett *Bayerle Gusztáv*, aki eredeti szakja, a turkológia mellett bekapcsolódott a magyar program munkájába is. Ugyanehhez a nyelvészet területén a Hamburgból érkezett, eredetileg a budapesti egyetemen végzett *Décsy Gyula* professzor nyújtott fontos és folyamatos segítséget. Bővült a választék a Közgazdaságtudományi Kar (Business School) kelet-európai gazdaságokra szakosodott, szintén magyar származású tanára, *Paul Marer* hazai tárgyú előadásaiival is. Az oktatás színvonalának emeléséhez mindemellett döntően járult hozzá az a tény, hogy az Indiana Egyetem méltán híres könyvtárának magyar anyagát az országos Széchenyi Könyvtár és az MTA Könyvtára – minden formális egyezmény nélkül – kivételesen gazdag gyűjteménnyé segítettek fejleszteni.

Bloomington eredményei komoly elismerést váltottak ki mind a hazai, mind a külföldi magyarság körében. A pittsburghi egyetem tanára, *Várdy S. Béla* egy, az amerikai magyar oktatást tárgyaló cikkében (Valóság 1977/8.) írja, hogy „az Indiana University programja, *Sinor Dénes* professzor vezetésével, önálló intézet lett, és még ma is nagy apparátussal működik. Teszi ezt annál inkább, mivel... teljesen beépült az egyetem szervezetébe, léte vagy nem léte nem függ bizonytalan alapítványi, illetve kormányzati támogatástól.” A Magyarok Világszövetsége és a Magyar Tudományos Akadémia vezetése épp ezért, a hetvenes évek politikai enyhülésének

légkörében, mind sikeresebben szorgalmazhatták azt a tervet, hogy a magyar állam intenzívebb formában támogassa az indianai magyar oktatási programot. Az ezirányú tárgyalások során, amelyeket Sinor professzor vezetett, fokozatosan konkretizálódott, hogy a segítség legalkalmasabb formája egy letéti alapítvány lehetne, amelynek kamatai meghatározatlan és korlátlan ideig anyagi alapját képezhetik egy, a hungarológia ápolásának, terjesztésének szentelt magyar tanszék (Hungarian Chair) működésének. Egy ilyen intézmény hatása azután – az oktatáson túl különféle konferenciák, tudományos szervezőmunka stb. révén – szétsugározhatja az egész Egyesült Államokban. Az Indiana Egyetem akkori elnöke, *John W. Ryan* messzemenően támogatta ezt az elképzelést, és az egyetem nevében kötelezettséget vállalt arra, hogy ha feláll az alapítvány, akkor a tanszék költségvetéséhez évenként ugyanakkora összeggel járul hozzá, mint az alapítványnak ugyanakkora időszakra eső hozadéka.

A magyar-amerikai kulturális kapcsolatok történetében jelentős mérföldkőnek ítélnélhető az az ünnepélyes pillanat, amikor *Köpeczi Béla*, az MTA akkori főtitkárhelyettese és *John W. Ryan* elnök 1979. június 15-én, az Akadémia Tudós Klubjában aláírták a megállapodást „az Indiana Egyetemen létrehozandó Magyar Tanszékről, hogy ott állandó jelleggel biztosítsák a magyar történelem, kultúra, irodalom, művészet és az ország múltjára és jelenére vonatkozó egyéb tárgyak oktatását, kutatását”. Egy év múlva a letéti alapítvány összegét (250 ezer dollárt) átutalták, és a Magyar Tanszék – a kanadai Torontóban működő hasonló intézmény mellett az egyetlen az Újvilágban – megkezdte működését. Természetesen a magyar program dinamikus fejlődése, a felsőbb támogatás ellenére, szükségképpen kiváltott bizonyos súrlódásokat az Indiana Egyetemen. A professzorok egy csoportja például ellenezte, hogy a kommunista Magyarország hivatalos kulturális életében jelentős szerepet játszó *Ránki György*, az MTA Történettudományi Intézetének igazgatóhelyettese legyen az első vendégtanár, így ő csak némi késéssel, 1981 tavaszán érkezhetett Bloomingtonba. Mivel ha szerény mértékben is, de a kiteljesedő magyar oktatás természetesen jelentett némi konkurrenciát a történeti tanszékek számára, kisebb feszültségek ezirányban is adódtak. Nyilván ez is közrejátszik abban, hogy egyes tanároknak a Magyar Tanszékhez való viszonyában szórványosan ugyan, de mindmáig megjelennek – részben származási, kevésbé szakmai okokból – bizonyos, a Magyarországgal szomszédos országokban gyakori előítéletek és elfogultságok.

Ránki György 1981 és 1988 között vezette a Magyar Tanszéket. A hazai tudományos közéletben játszott szerepét több összefüggésben vitatják ugyan, de kinti munkája nemcsak közelebbi munkatársai és az egyetemi vezetés körében aratott elismerést, hanem a fent jelzett problémák egy részét is sikerült eloszlatnia. Tevékenységét segítette, hogy Sinor professzor 1981. júliusi nyugdíjba vonulását követően is magyar oktató, Bayerle Gusztáv lett az Ural-Altáji Tanulmányok Intézetének vezetője. Ránki György nagy energiákkal – továbbá bloomingtoni kollégáinak folyamatos, áldozatos és nélkülözhetetlen közreműködésével – kezdett munkához és már megérkezésének tavaszán megrendezte a Hungarian Chair első konferenciáját „Magyar történelem – Világtörténelem”, címmel, melyet 1982-ben egy Bartók-Kodály szimpozionum, majd az amerikai magyar közösségek vezetőinek találkozója követett. Miként ezt egy akkoriban megjelent interjújában meg is fogalmazta, kettős célra törekedett. Egyfelől fel kívánta hívni a mintegy kétezer egyetem kb. hetvenezer oktatójából álló amerikai tudományos közvélemény figyelmét a magyar programra. Másfelől tervbe vette, hogy – Bloomington viszonylagos elszigeteltsége, a fontosabb városközpontoktól való távolsága ellenére – a magyar származású amerikaiak körében is növelni próbálja a magyar oktatás vonzerejét. Magyarországi kapcsolatait is többféle összefüggésben kamatoztatta amerikai tevékenysége során. Mivel ő idehaza a Kossuth Lajos Tudományegyetemen tanított, ennek következtében született egyezmény arról, hogy a Chair legjobb hallgatói nyelvtanulási ösztöndíjakat kaphassanak a Debreceni Nyári Egyetemen.

Ránki György 1988. februárjában bekövetkezett váratlan halála – a szoros szakmai-emberi viszonylatok, a hirtelen félbemaradt tervek miatt – érthetően nagy megrázkódtatást okozott Bloomingtonban. Az egyetem vezetése elfogadta azt a javaslatot, hogy a tanszék hivatalosan felvegye a „György Ránki Hungarian Chair” nevet. Az új vendégprofesszor *Szegedy-Maszák Mihály* irodalomtörténész lett, akinek munkássága nem volt ismeretlen Bloomingtonban, mivel az Összehasonlító Irodalomtörténeti Tanszék meghívására már tartott órákat a megelőző nyári szemeszteren. Az eredeti alapító okiratnak megfelelően három évig, 1991 nyaráig látta el a magyar program vezetését. Mint a mindenkori Hungarian Chair professzort és a Közép-Eurázsiai Intézet jónéhány más tanárát, őt is kültagjának tekintette az Orosz és Kelet-Európai Intézet (Russian and East European Institute) is, amely interdiszciplináris igénnyel igyekszik összefogni az egykori „szovjet blokk” országainak specialistáit. Szegedy-Maszák professzor nem csupán a korábbi törekvéseket fejlesztette tovább, de – mind a személyi változás, mind a közben kibontakozó magyarországi rendszerváltás hatására – olyanokat is be

tudott vonni a programokba, akik korábban személyes vagy politikai okokból távol maradtak a magyar rendezvényektől. A hallgatók Magyar Kulturális Egyesülete 1988-ban például az ő támogatásával rendezett, világhírű művészek fellépésével, nagysikerű hangversenyt az erdélyi magyarok megsegítésére, melynek bevételét azután a református egyháznak adták át. Az általa szervezett első konferencia a magyar témákkal foglalkozó amerikai, már felsőbb szintű tanulmányokat folytató (graduate) diákok tanácskozása volt (1989). Ennek következtében került Bloomingtonba *Jeff Harlig*, aki ma nyelvészetet tanít a magyar program keretében. 1990-ben az amerikai magyarok nemzeti azonosságtudatáról, egy évre rá a századforduló magyar kultúrájának átértékeléséről tanácskoztak a meghívott amerikai, európai és magyar tudósok. Ez utóbbi rendezvény egyébként már a tizenötödik (!) konferencia volt a Magyar Tanszék történetében.

Messzemenően tudatában lévén az oktatómunka színvonala és az információs, dokumentációs háttér közötti szoros összefüggésnek, Szegedy-Maszák professzor két nagyértékű könyvgyűjteményt szerzett meg a Hungarian Chair számára. *Szathmáry Lajos*, a neves chicagói műgyűjtő mintegy tizenegyezer kötetet adományozott a tanszéknek. Majd hasonló nagyságrendű *Szegedy-Maszák Aladár* magyar vonatkozású amerikai könyvekből álló gyűjteménye, amelyet a volt washingtoni követ özvegye küldött el Bloomingtonba. A Magyar Tanszék szellemi-anyagi gyarapodásában újabb mérföldkőnek tekinthető *Rézler Gyula* alapítványa. Az Új-Mexikóban élő közgazdász-szociológus – Szegedy-Maszák professzorral folytatott tárgyalásai után – úgy döntött, hogy egy, a Hungarian Chair keretében működő ösztöndíjat alapít, amelynek jövedelméből harmincöt évnél nem idősebb, munkaszociológiával foglalkozó hazai kutatók tölthetnek el önt-öt hónapot Bloomingtonban információ- és tapasztalatcsere, kutatómunka céljából. A Rézler-ösztöndíjasok szakmai kiválasztását a Magyar Szociológiai Társaság segíti. Az adminisztratív átfutás folytán az első nyertes pályázó, *Szántó Zoltán*, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem tanársegéde 1993 tavaszán utazhatott ki Bloomingtonba.

A kelet-európai kommunista diktatúrák összeomlása a nyolcvanas évek végén, illetve ennek széleskörű hatása számos amerikai egyetemen felvetette a kérdést, szükség van-e a vonatkozó térség tudományos kutatásának esetleges átstrukturálására? Ilyen megfontolásokból támogatta Szegedy-Maszák professzor azokat az erőfeszítéseket, amelyek egy, kifejezetten csak kutatással és kutatásszervezéssel foglalkozó Magyar Intézet alapítására irányultak és 1990-ben végül sikerre is vezettek. (Erről alább külön fejezetben lesz szó.) Az Indiana Egyetem messzemenően elismerte Szegedy-Maszák professzor

érdemeit: amikor a magyar tanszéken töltött harmadik éve lejárt, kinevezték teljes állású egyetemi tanárnak az Összehasonlító Irodalomtörténeti Tanszékre. Ugyanakkor tagja maradt az Ural-Altáji Intézet tanári karának is, továbbá felkérték, hogy vegye át a magyar program tanácsadójának tisztét (e minőségében, magyarországi távollétei idején, Sinor professzor helyettesíti).

1991 óta a Magyar Tanszéket egy-egy évig vezetik a vendégprofesszorok. 1992 nyaráig *Pléh Csaba* nyelvész-pszichológus tanított Bloomingtonban, aki nyelvpszichológiai témakörben szervezett konferenciát. Az 1992-93. akadémiai évben *Csorba László* történész vezette a magyar programot; 1993 tavaszán az egyházak és vallások újkori, magyarországi történetének szakértőit hívta meg tudományos tanácskozássra. A magyar programot is érintő jelentős változás ebben az esztendőben, hogy – névváltoztatásban is megfogalmazva – a végéhez érkezett az a fejlődési folyamat, amely a pusztán nyelvtanítástól a komplex kultúra-vizsgálatig tágította az intézetben kutató és tanított civilizációk tanulmányozásának körét. Az egyetemi vezetés is jóváhagyta, hogy az Ural-Altáji Tanulmányok Intézetének új hivatalos neve Közép-Eurázsiai Tanulmányok Intézete (Department of Central Eurasian Studies) lett.

1993 ősztől Romsics Ignác történész tanít magyar vendégtanárként az Indiana Egyetemen.

2. „Technikai” körülmények

A Magyar Tanszék – a fentieknek megfelelően – a Magyar Tudományos Akadémia (a magyar állam) 250 ezer dolláros letéti alapítványának éves hozadékából, illetve az Indiana Egyetem által évente folyósított ugyanekkora összegből gazdálkodik. A magyar program tagjai használják – az egyetem központi, bloomingtoni campusán található Goodbody Hall nevű épületben elhelyezkedő – Közép-Eurázsiai Tanulmányok Intézete infrastruktúráját (helyiségek, telefon, posta, fénymásolás, titkárnői kapacitás stb.), de nem tudom, hogy ezért fizet-e valamennyit a Chair budget az intézeti, illetve az egyetemi költségvetésnek.

A pénz utalványozásának joga a magyar program tanácsadójáé, aki – érthetően – csak az egyetem teljes állású tanára (full professor) lehet; a rövidebb időre érkező vendégtanárnak ezért a pénzügyekről csak részleges áttekintése van. A program tanácsadója Szegedy-Maszák Mihály professzor, de mivel ő nem tölti a teljes évet Bloomingtonban, helyetteseként mindmáig

Sinor professzor kezeli a Chair budget adminisztrációját. Magát a konkrét pénzkezelést a Közép-Eurázsiai Intézet adminisztrációjának irányítója, Karin Ford intézi. Nem tudom, hogy ma már Szegedy-Maszák professzor átvette-e a vendégtanári pályázatokat elbíráló jelölőbizottság elnöki tisztét is, vagy ezt még mindig Sinor professzor látja el. A kiválasztott visiting professor hivatalos munkáltatója ugyanakkor a Közép-Eurázsiai Intézet vezetője, akinek ezért szintén beleszólása van a jelölésbe. Benyomásaim szerint egyébként nincs teljesen tisztázva a Chair anyagi és szervezeti önállósága, illetve az intézettől való szakmai-adminisztratív függése közötti viszony. Ahogy látom, ezen a területen a szokásjog, illetve a konkrét személyek „nyomatéka”, elvárásai, igényei a meghatározóak. Nehezíti az esetleges súrlódások tisztázását (ezek hallatlanul ritkák, de nagynéha előfordulnak; lásd alább a Hungarian Reading Room esetét), hogy nincs más precedens, mivel egyedül a magyar program rendelkezik önálló tanszéki kerettel a Közép-Eurázsiai Intézetben.

A magyar program jelenleg egy kétszobás és egy egyszobás irodával rendelkezik a Goodbody Hallban. Az első emeleti nagyobbik irodában dolgozik Sinor professzor, mellette a program titkárnője, *Mary vanPilsen*. A második emeleti office a vendégtanár, illetve Szegedy-Maszák professzor szobája. A magyar nyelvi lektor – jelenleg már második éve *Gedeon Éva* – a többi lektorral közös szobában kapott íróasztalt. A Hungarian Chair szobája mellett hosszú éveken át egy Hungarian Reading Room működött, kézikönyvtárával jelentősen könnyítve a magyar program hallgatóinak az órákra való felkészülését. Általam nem tisztázható körülmények között ezt a szobát 1991/92 folyamán William Fierman professzor (Political Science) kapta meg, és a magyar könyveket összecsomagolták és elszállították; ennek oka feltehetően az lehetett, hogy a már említett új Magyar Intézet könyvtárában kívánták őket elhelyezni, a mind szűkebb Goodbody Hallban pedig kellett a hely az intézet munkatársainak. A Magyar Tanszéknek azonban szervezetileg semmi köze sincs a Magyar Intézethez, ez utóbbi egyébként is két éven át csak papíron létezett és a könyvek papírladáiban álltak (minderről részletesebben alább, önálló fejezetben lesz szó).

Az alapító okirat, továbbá a kialakult gyakorlat alapján a tanszéki budget fedezi a vendégtanár (visiting professor), a magyar nyelvi lektor és az adminisztrátor fizetését, a technikai működés költségeit (beleértve a rohamosan fejlődő számítógépesítést is), évente egy konferencia rendezését, a hallgatók rendkívül változatos támogatását, továbbá azt a számtalan kisebb kiadást, amelyek egyfelől a tanszék egyetemi rangjának fenntartásához, másfelől az amerikai hungarológiában vállalt központi szerepének ellátásához

szükségesek (például a vendégtanár részvételét egy, a kintléte idején tartott valamelyik konferencián stb.). A vendégprofesszor személyének kiválasztásában a paritás úgy érvényesül, hogy miután az Indiana Egyetemen működő jelölő bizottság – kellő tájékozódás után – kiválasztja a megfelelő személyt, megkéri hozzá az MTA I. (Nyelv- és irodalomtudományi) osztálya elnökének hozzájárulását.

A visiting professor 1981 óta a McNutt Residence Hall második emeletén található lakásban lakik, amely alkalmas a feladattal járó reprezentatív kötelezettségek ellátására. A bérleti díj magas, de a költségekhez a Chair budget is hozzájárul.

3. Helye az Indiana Egyetem intézményi és oktatási struktúrájában

A Magyar Tanszék a Közép-Eurázsiai Tanulmányok Intézetéhez tartozik, amely egyike a mintegy harminckétezer diákot és négyezer oktatót foglalkoztató Indiana Egyetem több mint kilencven olyan részlegének, amely különféle fokozatú diplomák kiadására jogosult. Az intézet jelenlegi vezetője (Chairman) *Christopher I. Beckwith* docens, tibetológus. (Azóta, a kézirat átfutási ideje alatt megbízatása lejárt; az intézet új vezetője az észti származású *Toivo Raun* professzor.) A tanári karhoz öt emeritus professzor és egy emeritus docens, tizenegy egyetemi tanár és a Hungarian Chair professzor, öt docens és egy visiting docens, két tanársegéd és egy visiting tanársegéd, továbbá két visiting nyelvi lektor tartozik. Az intézet keretében – a Hungarian Chair mellett – részlegesen önálló egységként működik a Belső-Ázsiai Tanulmányok Kutatóintézete (RIFIAS) és ennek Közép-Ázsiai Archívuma, a Török Folklor Archívum, az Antoinett K. Gordon Tibeti Művészeti Gyűjtemény, a tanszéki könyvtár, valamint a már említett Magyar Intézet. Az egyetem Központi Könyvtárának anyagával együtt ezen intézmények a vonatkozó tudományok egyik legjelentősebb dokumentációs bázisát alkotják nemcsak az Egyesült Államokban, de az egész világban.

A Közép-Eurázsiai Tanulmányok Intézete két szinten képez diákokat és háromféle diplomát bocsát ki. Első szinten – tehát a College of Arts and Sciences (kb. a magyar tudományegyetemek bölcsészettudományi és természettudományi kara) diplomája megszerzéséhez (Bachelor of Arts, baccalaureatus) – három területen kínál kurzusokat. Az idegennyelvi követelményhez kezdő és haladó szinten indít észti, finn, magyar, mongol, tibeti, török, üzbég és ujjur nyelvórákat. Az általános tantárgylátogatási

követelményhez a térség országainak történetébe, irodalmába, politikai és művelődési viszonyaiba stb. való általános bevezető kurzusait ajánlja. Külön kijelölt 14-15 órája alkalmas a kultúrtörténeti követelmény teljesítéséhez. Mindezek mellett továbbá azt is lehetővé teszi, hogy akik 15 történeti, művelődéstörténeti stb. órát hallgattak az intézetben, azok ilyen irányú tanulmányaikról külön igazolást (Certificate in Central Eurasian Studies) kapjanak. Ennek a második, a posztgraduális szinten való továbbtanulás esetén van jelentősége.

Az intézet – és ezen belül a Magyar Tanszék – oktatómunkájának súlypontja a posztgraduális képzésre esik. Ez érthető is, hiszen ez a szak nem vonzhat tömegeket az óceán túloldalán: a hungarológiai szaktudás csak hosszú évek során szerezhető meg, és csak nagyon keveseknek nyújthat megélhetési lehetőséget. A magyar oktatás, ha a legjobban kiépített is, végő soron egy olyan csoportba tartozik, amelynek nem csupán a finn és az észti, vagy a török és a mongol a tagja, hanem a jakut, a cseremiszi, a szamojéd, a csuvas, az ujjur, az evenki, a mandzsu, a tibeti vagy a csagatáj.

Az Indiana Egyetemen a posztgraduális képzésnek a központi adminisztráción belül már 1908 óta elkülönülő, önálló dékán vezette saját intézményrendszere van (Graduate School), amely részletesen előírja és hatékonyan irányítja a tudományos fokozatok megszerzésének folyamatát. E rendszer részeként a Közép-Eurázsiai Intézet kétféle fokozatú diplomát bocsát ki. Master of Arts (M.A.; magyar megfelelője talán az eddigi egyetemi „kisdoktori” lehetne, bár maga a név a következő szint megfelelője) fokozatot szerezhet az, aki 30 követelmény-pont (credit-hours) értékben, hét különböző tantervi előírást teljesít. Hallgatnia kell két féléven át a közép-eurázsiai specializáció bevezető kurzusát. Legalább két féléven át, középhaladó szintre eljutva látogatnia kell a tanszéken oktatott nyelvek valamelyikét. A tervezett szakterületnek megfelelően két országismereti vagy művelődéstörténeti, egy kifejezetten történeti és egy szabadon választott kurzust kell abszolválnia. Ha mindez megvan, akkor – legkorábban a beiratkozást követő második, legkésőbb az ötödik szemeszteren – ki kell választania azt a kurzust, amelynek keretében témájának téziseit (M.A. Thesis) elkészíti, bibliográfiai kutatási tervet állít össze, majd mintegy 50-100 dupla oldalon megírja magát a tanulmányt, és legkésőbb 90 nappal a szemeszter befejezése után beadja az intézeti titkárságnak. A műnek kritikai módon kell utalnia a téma szakirodalmára, továbbá tükröznie kell legalább egy, az angoltól különböző kutatási nyelv használatát. A tézisek elfogadása egyben az M.A. fokozat megadását jelenti.

A tézisek leadási határidejének betartása lényeges, mivel a következő fokozat, a Doctor of Philosophy (Ph.D.; kb. a hazai „tudományok kandidátusa” cím megfelelője) legelső feltétele az M.A. megszerzése. Addig tehát nem lehet elkezdni a Ph.D. további credit-pontjainak gyűjtését, amíg az M.A. szint nincs maradéktalanul teljesítve. A doktori programra jelentkezés további feltételei a tanulmányi átlageredmény megszabott szintje, a kellő nyelvismeret, továbbá munkaterv és szaktanári ajánlólevél. A szükséges 90 követelmény-pont megszerzéséhez 30-at hoz az M.A. fokozat, így a hiányzó 60-at – hét év alatt – a következő lépésekben szerezheti meg a jelölt. Haladó szintű nyelvórákat, olvasási szinten két, ún. kutatási nyelv foglalkozásait, továbbá nyelvtörténeti és nyelvészeti kurzusokat kell látogatnia. Meghatározott számú előadást és szemináriumot kell teljesítenie választott szakterületének választékából (ez az ún. major szak), valamivel kevesebbet a témájához kapcsolódó, kötelezően választandó két kiegészítő (ún. minor) szak tárgyai közül, továbbá adott mennyiségű szabadon választott órát is fel kell vennie. A tulajdonképpeni Ph.D. vizsga írásbeli és szóbeli részből áll. Az írásbeli feladat egy – négy órán keresztül írható – teszt-dolgozat, amely kettő vagy több kérdést, továbbá a kutatási nyelvismeretre utaló feladatot tartalmaz a major és a jelölt által választandó minor szak anyagából. A szóbeli vizsga az írásbelit követő két héten belül, három tanár előtt zajlik; bármelyik vizsgán a másodszori kudarc automatikusan visszavonja a jelöltnek a fokozat megszerzéséhez megadott egyetemlátogatási engedélyt. Tanulmányait befejezve, a jelölt – megfelelő formai előírásokat követve – végül elkészíti disszertációját, és ha sikeresen megvédi a bírálatra felkért Kutatói Bizottság előtt, akkor megkapja a doktori fokozatot.

A Magyar Tanszék óráit ugyan undergraduate hallgatók (tehát a hazai értelemben vett egyetemisták) is látogatják, de a törzsgárda a Graduate School növendékeiből kerül ki. A vendégtanár szemeszterenként két kurzust tart, amelyek a fentiekben vázolt struktúra különböző szintjein tartó diákok számára egyaránt felvehetők. (A tájékozódást a kurzusoknak a tartalmi sajátosságokat és a teljesítés szintjét kifejező, 100-600 közötti sorszámai könnyítik meg). A Hungarian Chair professzor továbbá tagja a téziseket készítő diákokat segítő Tanácsadó Bizottságoknak, és a doktorandusokat vizsgáztató, illetve a disszertációkat bíráló Kutatói Bizottságoknak. Az órákon és a konzultációkon segíti a hallgatók témaválasztását, nyomon kíséri, orientálja kutatómunkájukat. Mindezt igazán sikeresen persze csak több éves, folyamatos oktatómunka során teheti, mivel csak így kísérheti végig egy-egy hallgató útját a téma megtalálásától a tézisek, vagy a disszertáció elkészítéséig. Ugyanakkor persze a rövidebb időre érkező visiting professor is

– a tanórákon túl – sokat segíthet a kutatás egy adott szintjén éppen elakadó diáknak.

A vendégtanár kötelezettségei közé tartozik az intézet életében való részvétel is, főképpen az értekezleteken, ahol – például az ösztöndíjak elosztásánál stb. – közvetlenül képviselheti a magyar programon tanuló diákok érdekeit. Az intézet hosszabb távú terveiben, illetve az egyetemi önkormányzat életében nemigen van módja rész venni, hiszen ezek pontos megismeréséhez, netán az azokbani érvényesüléshez több év is szükséges. Javarást egyéni ambíciójától függ, hogy milyen kapcsolatba kerül az egyetem felsőbb vezetésével, avagy milyen mértékben kapcsolódik be az Orosz És Kelet-Európai Intézet munkájába. Az ezirányú aktivitás mindazonáltal igen fontos, mert hozzájárulhat a Magyar Tanszék munkájának jobb megítéléséhez, a magyar program gyarapodási esélyeinek javításához.

4. Hallgatói vonzásköre

A Magyar Tanszék óráinak hallgatói természetesen olyanokból verbuválódnak, akik valamilyen speciális ok miatt közelebb kerültek a magyar kultúrához. Ezek között ma már csak mintegy harmadára tehető a magyar származásúak száma. Ez is csökken azonban, mivel közben nemzedékváltás zajlott le, és az 56-os emigráció gyermekei már apáikhoz képest kevésbé ragaszkodnak eredeti nemzetiségükhöz. De így is a valamilyen családi kötődéssel érkező hallgatóké a viszonylag legnagyobb csoport a hungarológia diákjainak körében. A többiek igen különböző okokból veszik fel a magyart. Néhányuk a híres bloomingtoni zeneiskolában tanul, és a Kodály-módszer, vagy Bartók munkássága nyomán kap kedvet a magyarhoz. Mások a szintén jónevű Business Schoolban a kelet-európai gazdaságokkal foglalkoznak, és a kétségkívül igen izgalmas magyar átalakulás közlebbi tanulmányozása végett jelentkeznek. Van történész, nyelvész, politológus, folklorista, sőt – Szegedy-Maszák professzor tanítványai – összehasonlító irodalomtörténettel is foglalkozó hallgató, aki éppen magyar anyagon kívánja tanulmányozni szakjának egyetemes sajátosságait.

A kurzusok átlagos látogatottsága 6-15 fő között mozog. Mivel a Hungarian Chair órái javarást minden évben azonosak, itt a létszámot befolyásolja, hogy a törzshallgatók az adott kurzust esetleg már az előző, vagy a még korábbi éveken hallgatták, így hiába jön új tanár, a korábbival azonos című óráját nem vehetik fel stb. A valamilyen formában a magyar programmal kapcsolatba kerülők összesített száma kb. 40-50 körül mozog;

ebből kevesebb, mint ötödük undergraduate, illetve olyan hallgató, aki szabadon választottként, csupán credit-pontokért vesz fel egy-egy magyar tárgyú foglalkozást. A magyar program tanárai és a graduate hallgatók közötti kapcsolat ezért is elég szoros, bizalomteli.

5. Társadalmi élet

A Magyar Tanszék megalapításától kezdve nem csupán az oktatással és a kutatói konferenciák szervezésével foglalkozik, hanem szélesebb értelemben vett társadalmi tevékenységet is kifejt. Ennek legfontosabb területe a Magyar Kulturális Egyesület, amely a magyar szakkal közlebbi kapcsolatban álló hallgatók szervezete, de pártoló tagjai lehetnek a bloomingtoni magyarság más csoportjai is. A Hungarian Chair és a Közép-Eurázsiai Intézet körein túl is számos magyar oktató dolgozik ugyanis a campuson, illetve jónéhány nyugdíjas telepedett le ezen a kedvező természeti adottságokkal és szerencsés egyéb körülményekkel rendelkező vidéken. A vendégprofesszor felügyeletével a hallgatók egyesülete rendezi az akadémiai évre eső két jelentős nemzeti ünnep, Október 23. és Március 15. megemlékezéseit. Ezeket hagyományosan büfé és fogadás kíséri, amelynek költségeihez a Chair budget is hozzájárul. Az ünnepségek az egyetem erre alkalmas, reprezentatív helyiségeiben, megható külsőségek közepette zajlanak. A visiting professor (esetleg a követség egy munkatársa stb.) ünnepi beszédét a hallgatók angolul-magyarul vegyesen előadott műsora követi, amelyet fáradságos munkával a nyelvi lektor szokott betanítani. Mikulás vagy Karácsony táján is van magyar összejövetel, melyek sikere nem elhanyagolható tényezője a magyarok bloomingtoni megítélésének.

A diákok kulturális egyesülete az ünnepek mellett „hétköznapi” rendezvényeket is tart. Meghívott neves kutatók, közéleti emberek előadásai váltakoznak filmvetítésekkel, irodalmi estekkel; a hallgatók saját műsorral lépnek fel a Közép-Eurázsiai Intézetben tanított nyelvek diákjai és tanárai által szervezett Funny Language Festival délutánjain is. Az effajta társadalmi aktivitásnak egyébként az Egyesült Államok egyetemlein nagy hagyományai vannak, így ebben a munkában a magyar program legjobb, legértékesebb diákjai vesznek részt.

6. Kapcsolatok az amerikai magyarsággal

Az utóbbi évtizedekben kialakult az amerikai magyar értelmiségnek néhány olyan központja, ahol több-kevesebb rendszerességgel összegyűlnek a

hungarológia szakemberei, hogy megvitassák speciális problémáikat. Így az amerikai-magyar történészek egyesülete, a magyar tanárok amerikai egyesülete, a floridai New College vagy a pittsburghi Du Quesne University Kelet-Európa konferenciái, az Itt-Ott folyóirat köre stb. megfelelő alkalmakat szolgáltatnak ahhoz, hogy eszmét cseréljenek a magyar ügy amerikai elkötelezettjei. Rangos szakmai konferenciáival ezek közül is kiemelkedik a bloomingtoni Hungarian Chair. 1993. áprilisában már a tizenhetedik magyar tanszéki rendezésű tudományos tanácskozásnak adott otthont az Indiana Egyetem campusa. A „Religions and Churches in Modern Hungary” konferencia szervezése során levelek tucatjaiból tapasztaltam azt a tekintélyt, amit Bloomington az amerikai hungarológusok körében kivívott magának, majd pedig újabb, szintén a tanszéki irattárban megőrzött, elragadtatott levelek sora dicsérte a szakmailag és emberileg egyaránt hasznosnak és érdekesnek minősített rendezvényt. Aligha kétséges, hogy elsőik között éppen konferenciáival tudja a Magyar Tanszék betölteni azt a magasabb hivatást, amelynek szolgálatára alapítói létrehozták.

7. A Magyar Intézet és a Magyar tanszék jövője

A kommunista pártállam magyarországi bukása, illetve háttérben a szovjet világbirodalom fokozatos összeomlása és ennek nyomán a Kelet-Európa iránti érdeklődés átmeneti fellendülése az amerikai hungarológusok körében felvetette a kérdést, elérkezett-e annak a strukturális váltásnak az ideje, miszerint a magyar tanulmányok eloldódnak a nyelvi kerettől, és valamiféle Közép-Európa stúdium gerinceként új helyet találjanak az amerikai felsőoktatás rendszerében? E vitáktól és megfontolásoktól bizonyára nem függetlenül, a bloomingtoni magyar program néhány tanára úgy vélte, egy önálló Magyar Intézet könnyebben tudná szervezni a kutatásokat és gyűjteni ehhez az anyagi eszközöket, mint az egyetemi struktúrába erősebben beszorított Magyar Tanszék. A Paul Marer és Gustav Bayerle által készített tervezet Szegedy-Maszák professzor támogatása révén kapta meg az egyetem placetjét 1990-ben, de különféle költözések és tatarozások elhúzódása miatt évekig nem juthatott hozzá kijelölt helyiségeihez. Az intézet igazgatója – egyelőre díjazás nélkül – Bayerle professzor lett. E sajátos várakozási, ex lex állapotban került sor a Hungarian Reading Room már említett felszámolására, és arra a sajnálatos félreértésre, amelynek következtében néhány dokumentumban a Chair könyveinek egy részét mint az Intézet könyvtárát tüntették fel. 1993 kora nyarán azután a Smith Research Centrumban felszabadultak végre a kijelölt szobák, sőt az összcel megkezdődött a Szegedy-Maszák Aladár-féle könyvgyűjtemény felállítása is. A további esetleges

félreértések megakadályozása végett pedig külön okmányban rögzítették, hogy a Magyar Tanszék könyvei letétként kerülnek a Magyar Intézetben működő Hungarian Library kezelésébe.

A Magyar Intézet helyzetének javulása közvetlenül, de a világhelyzet és az otthoni változások szélesebb értelemben is óhatatlanul felvetik a kérdést, merre tovább Bloomington, hogyan lehetne az újabb követelményekhez méginkább hozzáigazítani a Hungarian Chair jövőjét? A válasz keresésénél feltétlenül figyelembe kell venni azokat az alapproblémákat, amelyekkel az Indiana Egyetemnek szembe kell néznie az ezredfordulóig hátralévő bő fél évtizedben. A vonatkozó alapidokumentum, az Academic Agenda arra hívja fel a figyelmet, hogy legkevesebb az évtized végéig tovább csökken az egyetemi College-korosztályok lélekszáma, még hozzá különösen azokon a területeken, amelyek történeti okokból az Indiana Egyetem fő utánpótlási bázisai. De a kevesebb beiratkozó emellett alacsonyabb tudással, kevesebb előkészülettel is érkezik, még több segítségre szorul tehát, mint az idősebb generációk. Meg kell tehát változtatni az egyetem fejlesztési preferenciáit, még hozzá elsősorban az undergraduate korosztály nevelésének minőségi javítása irányában. Növelni kell továbbá az erőfeszítéseket a még átfogóbb számítógépesítés, a kezdők intenzívebb nyelvtanítása, a hallgatóknak a tanszéki kutatásokba való mélyebb bevonása, a hallgatói csoportokon belül a kisebbségek és a nők arányának javítása, a modern tanítási-tanulási szaktanácsadás, végül pedig az idegen kultúrák jobb megismerése-megismertetése területén.

Mindezt összevetve tíz hónap személyes tapasztalataival, úgy vélem, kellően megalapozott az a mély meggyőződés, hogy ha a magyar állam bármekkora mértékben anyagi erőt szán a magyar kultúra amerikai jelenlétének támogatására, akkor azt a pénzt elsősorban a bloomingtoni Magyar Tanszéknek kell juttatnia. Az itt felhalmozott dokumentációs bázis, a szellemi-emberi erők koncentrációja, a másfél évtizedes múlt és a becsülettel megszolgált hírnév együttesen mind olyan értéket képviselnek, amit egyfelől nem lehet már máshol újra létrehozni Amerikában, de másfelől meg nem is érdemes. Az amerikai tudományos piacra jól „bevezetett”, garantált minőségű bloomingtoni „hungarológiai áru” további terítésének támogatása sokkal több sikerrel kecsegtet, mint a manufakturális kísérletezgetés az ilyen irányú hagyományokkal nem rendelkező más egyetemeken.

Ugyanennek a problémának a túloldalán viszont úgy látom, hogy a jövőben a magyar program vezetői tisztének és a Magyar Intézet igazgatói posztjának valamiféle perszónálunióban egyesülnie kell egymással. Ez a feladatkör

kaphatná meg azután a tulajdonképpeni Hungarian Chair Professor címet, betöltője pedig biztosíthatná az oktatásban azt a személyi folytonosságot, amelynek szükségére fentebb már utaltam. A program ugyanakkor egy-két további tanárt hozhatna rendszeresen Magyarországról, akik jelentősen bővíthetnék a Chair tantárgyválasztékát stb. Amiként 1979-ben, most újra egyszerre kellene lépnie a magyar állam és az Indiana Egyetem illetékeseinek, hogy a Magyar Tanszék képviselte páratlan érték még nagyobb hatásfokkal működhessék tovább.